

ИДЕОЛОГИЗИРАНА ПОЛИТИКА – ПОДМЯНА И ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНОТО СЪЗНАНИЕ: ОТ НАЦИОНАЛНО КЪМ НАДНАЦИОНАЛНО

Георги Генев¹
e-mail: dirgenov@unwe.bg

Резюме

Политическата дейност на масово равнище най-често се възприема и представя като вербална комуникация. Най-голямо място в публичния и официален дискурс заемат идеологизираните понятия за „национални (и съюзни) интереси“, „ценности (общочовешки, демократични, европейски, евро-атлантически)“ и „легитимност“. Трето десетилетие общественото, груповото и индивидуалното съзнание са обект на постоянно координирано, институционализирано въздействие под мотото за „цивилизационен избор“ с цел промяна на националната идентичност (от българска в европейска, „европейски граждани“), подмяна на традиционните ценности с „европейски“ (всъщност нео-либерални). И фактически – подмяната на националните интереси с други, отчасти или изцяло не-наши. Движението на изложението от интереси през ценности към легитимност е нарастване на субективното за сметка на обективното.

Ключови думи: политика, идеология, национални интереси, ценности, легитимност

JEL: F50, F52, F59, F56, K10

Увод

Припомняме позабравеното изказване на президента Кенеди, че е време за „борба за умовете и сърцата на хората“. Тази борба продължава и е важна съставляваща протичащите у нас процеси – видима както в публичния политически дискурс, така и в средствата за масова информация. По делата им ги познаваме (отделна тема), но в последващото изложение ще се спрем на думите, с които тези дела се оправдават, мотивират, призовават за подкрепа на фактически провеждана и възнамерявана политика. Политическата дейност – особено на държавата и политическите организации, на масово равнище най-често се възприема и представя като вербална комуникация (речено-написано). Най-голямо място в публичния и официален дискурс заемат митологизираните, всъщност идеологизираните понятия за

---

¹ Професор, доктор, катедра „Международни отношения“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС

„национални (и съюзни) интереси“, „ценности (общочовешки, демократични, европейски, евро-атлантически)“ и „легитимност“. Нямаме за цел да ги разглеждаме като категории на политическата наука, каквито са, а по-скоро в техните политизирани, вкл. в идеологизиран контекст, определения, смислово съдържание и употреба.

Основно изложение

Трето десетилетие общественото, груповото и индивидуалното съзнание са обект на постоянно координирано, институционализирано въздействие под мотото за „цивилизационен избор“ с цел промяна на националната идентичност (от българска в европейска, „европейски граждани“), подмяна на традиционните ценности с „европейски“ (всъщност нео-либерални). И фактически – подмяната на националните интереси с други, отчасти или изцяло не-наши. В резултат – фрустрирано съзнание, фрустрирано общество, без идеали и илюзорно национално единство. В резултат страната ни търпеливо понася своеобразния институционализиран многостранен държавно-корпоративен нео-колониализъм.

Следва също да се уточни, че разглежданите по-долу понятия активно се използват от идеологизирана външна политика в условията на структурни промени в системата на международни отношения, проявяващи се и в нарастваща конфликтност (да не забравяме, че националната ни сигурност, в каквито и да е интерпретации, зависи от външни тълкувания, чужди интереси; като национална е все повече фиктивна).

Разбира се, те се използват не толкова за мобилизиране на обществена подкрепа, колкото за минимизиране на обществена съпротива. Фактически управляващият ни елит, вкл. чрез държавната организация, активно използва политическата пропаганда (един вид общоуправителствено дело).²

Националните интереси като собствено национални са продукт на развитие на общности като идентичност и трудната борба тя да бъде запазена чрез собствена държавна организация – минималното, екзистенциално значение. Съответно исторически първото им съдържание накратко може да се сведе да „самоопределение/независимост/самостоятелно съществуване“.³ Само в този смисъл всички индивиди, самоопределили се като принадлежащи към една нация, са равнопоставени, равни и имат един общ и неделим интерес – национален интерес.

---

² Не разглеждаме ролята на СМИ, симбиоза между държава, пропаганда и СМИ (Чомски, 1994, с. 32; Йорданова, 2014).

³ Българската Национална идея – „Един народ – една земя – една държава“ мотивира няколко поколения жертвоготовно да участват в четири войни през XX век. Всеу.

Нацията, още по-важно, е и социална общност, съответно съществува чрез социалната си (и политическа) дейност. Сиреч, тя необходимо е структурна/стратифицирана/разделена. Целостта, развитието и благоденствието на социума се вписват в разширената представа за национален интерес. Това, което обединява съставляващите обществото, същевременно ги разделя, те имат своите осъзнати потребности/интереси, вкл. противостоящи си – проявяващо се в политическата борба. Именно властта, осъществявана предимно или главно от държавната организация е механизмът за „изглаждане“, разрешаване на противоречията, за постигане на приемливо равнище на единение. Въобще това е назначението на политическия елит на даден социум – обединение на обществото около представени като общи за всички съставляващи го части/страти, респ. отделните им интереси като общи, т.е. национални. И на тази основа – формирана и осъществявана последователно политика.

Ние нямаме традиция за продължително присъствие на националните интереси в публичния дискурс – едва от средата на 90-те години на XX век, респ. широко и сравнително трайно съгласие относно националните интереси – съдържание, важност. Пасивно е и гражданското общество, което е лоша атестация за неговата полезност.⁴

Но елитът, конкретно тази негова част, която непосредствено упражнява властта, чрез държавната организация има възможността (която не пропуска) да представи непропорционално съдържанието на общите интереси (в своя полза) като общи, т.е. одържавяване на националния интерес, чието съдържание вече отразява съотношението на силите между различните слоеве на обществото. Теоретически, одържавеният „национален“ интерес се налага чрез механизмите на демокрацията, но все пак той е повече интерес на електоралното и парламентарно мнозинство, не на цялото. Пак теоретически, съдържателно и като формулировка той следва да е резултат на широко обществено/национално обсъждане, на вече и така постигнатото национално съгласие, необходимо за национално усилие за постигане на национални цели. Но може и по друг начин – парламентарен, на основата на междупартийно съгласие; у нас това обаче е дело на управляваща партия/коалиция.

Значението на формулирани и оповестени интереси е, че определят приоритетите (и рамките) на държавната дейност за период от време, дават обща представа за очакваните резултати, определят и изпълнителите и средствата, предпоставят приемственост на вече политика за резултати (с това и критерии за оценка на постигнатото). Огласяването им, декларираната обвързаност в поведението с тяхното осъществяване формират образа

---

⁴ Като се изключи гражданската инициатива за преформулиране на Националната идея, на елитът ни му бяха нужни 25 години, за да „съзрее“, по-точно – да потърси защита за политиката си чрез позоваване на представени от него национални интереси.

на държавата във възприятията на другите, придават правота на действията, предвидимост на делата, взаимно разбиране, доверие дори.

В Конституцията на Република България (или например в Националната отбранителна стратегия), национални интереси не се формулират/изброяват. Нямаме конституционно или законово установен конкретен ред и процедури за формулиране на националните ни интереси. Не са известни инициативи например на министерства (МВнР, МО, МВР) – публично да формулират специфични национални интереси, от които ще се ръководят в дейността си. Няма никаква конкретност по въпроса и в предизборните програми/платформи, нито в предизборните кампании и прения.

Кой, без дебати и изявено широко обществено съгласие, официално и обвързващо определя, по-точно формулира и оповестява националните интереси на парламентарната ни република? Народното събрание по предложение на Министерския съвет (2016, 2018) – само⁵. Трябваше да се започне, най-после, вкл. и след външни препоръки. Стратегията в частта за интересите бе прогласувана от Народното събрание почти единодушно (междупартийно парламентарно съгласие като един вид национално съгласие?), без прения по същество, но особена публична реакция или (дори научни) обсъждания не отпочнаха⁶. Вероятно не са приети сериозно поне като съставляващи правителствени и бюджетни приоритети, респ. политики. Официално определените и приети като национални интереси за българската държава, организирани в две групи са посочени в таблица 1 и таблица 2

Таблица 1: Жизненоважни интереси според Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България

Жизненоважни интереси са:
<i>Гарантиране</i> на правата, свободите, сигурността, здравето и благосъстоянието на гражданина, обществото и държавата;
<i>Запазване</i> на суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията;
<i>Защита</i> на конституционно установения ред и демократичните ценности;

⁵ „4. Стратегията за национална сигурност на Република България посочва националните интереси, необходимите условия и предпоставки за тяхното реализиране...“ (Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България, 2018).

⁶ Изброените по-долу жизнено важни интереси не бяха обект на предизборна полемика – общински избори, избори за Европарламента, не бяха включени конкретно и в партийните предизборни платформи!

Продължение

Защита на населението и критичната инфраструктура при кризи, бедствия, аварии, катастрофи и други рискове и заплахи;
Съхраняване и развитие на националната идентичност, изграждаща се на основата на българско гражданство;
Гарантиране интегритета на българското гражданско общество;
Преодоляване на негативните демографски процеси, на значителните диспропорции в развитието на регионите и изграждане на социално-икономическа среда, осигуряваща условия за развитието на поколения български граждани, способни да гарантират на Република България достойно място в ЕС и в световните политически, икономически, финансови и социални процеси;
Развитие на образованието, възпитанието, науката и научно-приложните дейности в духа на националните и общоевропейските ценности.

Източник: Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България, П.2. Национални интереси (2018). Подчертаното е мое (ГГ).

Като лексика – нищо необичайно, обосноваването често се свеждаше до „най-добрите практики“, т.е. на съюзниците. Впечатлява ограничението на политиките до: гарантиране (2), запазване, защита (2), съхраняване, преодоляване, развитие. Очевидно е, че основен, почти единствен субект на политиката по реализацията на посочените „жизненоважни“ интереси е възнамерено да е, и да бъде държавата (изключителни компетенции и права?). Това не изненадва, за разлика от извеждане на националната идентичност от българското гражданство (араби, афганистанци, сенегалци и пр. – ако са български граждани – значи са българи; но етнически българи, запазили тази си идентичност, но граждани на други държави – вече не са българи за държавата ни). Последното старателно се замълчава. Толкоз. Глобалистично и нео-либерално; не е изненада и появата в текста на „демократични, национални и общоевропейски ценности“.

Само в един случай се отчита въздействие на външната среда, респ. заплахи за суверенитета, териториалната цялост и единството на нацията, в едно. Ред формулировки са отворени към бъдещето, вкл. пак към „светлото бъдеще“, т.е. звучат като предизборни обещания. Очевидно посочените интереси са главно за вътрешна консумация. Доколкото формулировките са твърде общи, но отразяват обществени потребности, загриженост – позволяват всичко, всичко сторено да се обвърже или оправдае с посочените интереси. Нито един правителствен акт оттогава не бе обоснован с конкретен жизненоважен национален интерес. Не е отчетен и конкретен резултат в осъществяването им, нито критерии за оценка на въздействието на съответни политики.

Хубавото на истинността им е, че и след 20 г. ще звучат по същия начин. Дали пък вече не сме във времето и времето не е в нас (?) – става дума за Стратегия, т.е. за действие за период, целящо резултати. Разбираемо, значително по-ясно, конкретно е изложението на „други важни интереси“ (таблица 2).

Таблица 2: Други важни интереси според Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България

• Други важни интереси са:
• <i>Благоприятната и предвидима среда на сигурност;</i>
• <i>Ефективно функциониране на българските институции заедно с тези на ЕС и НАТО за постигане на колективната ни сигурност и подобряване на нейното състояние чрез развитие на оперативната съвместимост;</i>
• <i>Поддържане на добросъседски отношения и осигуряване на регионална сигурност и стабилност;</i>
• <i>Засилване участието на НАТО и ЕС в политиките и механизмите за сигурност в Черноморския регион и продължаване на процесите на интеграция на страните от региона, които са си поставили съответните цели, в европейските и евро-атлантическите структури;</i>
• <i>По-нататъшно стабилизиране и пълноценно включване в евроатлантическото и европейското политическо и икономическо пространство на страните от Западните Балкани;</i>
• <i>Развитие на регионалното сътрудничество в Дунавския регион и утвърждаване на активната роля на Република България в двустранен и многостранен план в подкрепа на мира и сигурността в района и за реализирането на икономически програми и инфраструктурни проекти с регионално и общо-европейско значение в контекста на стратегията на ЕС за Дунавския регион;</i>
• <i>Гарантиране на енергийната сигурност чрез диверсификация на видовете енергия, източниците и трасетата на доставка на енергийни и други стратегически суровини;</i>
• <i>Гарантиране на икономическа, финансова и социална стабилност и икономически просперитет;</i>
• <i>Опазване на общественото здраве;</i>
• <i>Превенция и противодействие на корупцията и организираната престъпност;</i>
• <i>Ограничаване на посегателствата срещу личността и собствеността;</i>
• <i>Развитие и гарантиране на сигурно киберпространство;</i>
• <i>Опазване на околната среда и рационално използване на природните ресурси.</i>

Източник: Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България, II.2. Национални интереси (2018). Подчертаното е мое (ГГ).

Не е ясно защо някои от тези интереси не са „жизненоважни“ – общественото здраве, превенция и противодействие на корупцията, опазване на околната среда, но е въпрос на оценки и дебати. Все пак тези интереси са допълнение или конкретизация на „жизненоважните“. И реалистични, поне няколко – видно е следването им в нашата правителствена политика, например: „...*ефективно функциониране на българските институции заедно с тези на ЕС и НАТО за постигане на колективната ни сигурност...*; *засилване участието на НАТО и ЕС в политиките и механизмите за сигурност в Черноморския регион...*“.

Може да се приеме, че авторите отразяват добре, *volens-nolens*, по-общата тенденция националните интереси да се интернационализират, или транснационализират, т.е. всъщност да се подчинят, или да възприемат над-или не-национално съдържание. Затова да видим как в Европейския съюз законните висши политически инстанции в официални актове определят активно спряганите у нас, а и другаде, в определени ситуации или поводи (например, „чакалнята на еврозоната“, изстребителите и пр.) „общоевропейските“, „европейските“ или „съюзни интереси“ (таблица 3).

Таблица 3: Европейски интереси⁷

Обща визия, общи действия: по-силна Европа (Глобална стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС)	Консолидиран текст на договора за Европейския Съюз
... за да можем да защитаваме <i>общите интереси на нашите граждани...</i> <i>Нашите интереси и нашите ценности вървят ръка за ръка. Имаме интерес да утвърждаваме нашите ценности по света. В същото време нашите основни ценности са залегнали в нашите интереси.</i>	5. В отношенията си с останалата част от света Съюзът утвърждава и насърчава своите <i>ценности и интереси</i>. 2. а) <i>Опазване на своите ценности и основни интереси</i>, на своята сигурност, независимост и цялост; Чл. 22.1 Въз основа на принципите и целите, изброени в член 21, Европейският съвет определя стратегическите интереси и цели на Съюза.

Източник: Европейска служба за външна дейност (2016). Консолидиран текст на договора за Европейския Съюз.

⁷ В „Активно ангажиране, съвременна отбрана. Стратегическа концепция за отбраната и сигурността на държавите-членки на НАТО“ няма изброени интереси. Подчертаното е мое (ГГ).

Разбираме, че Съюзът (съюзни и държавни ръководства) се въздържат да определят „европейските интереси“, и са пестеливи на конкретност и яснота по повод на интереси (само три упоменати – сигурност, независимост и цялост), в името на които определят политики, правила и разпределят средства и т.н. Ясно е, че Европейският съвет (само) официално определя стратегически интереси и цели („Европа на държавите!“) – по наложителен конкretен повод (когато, каквото, колкото, комуто). Впечатлява обвързването на интересите с ценности, което впрочем отразява прехода на европейското обединение на политически релси със създаването на ЕС. Но това пък дава голяма свобода на действие – всичко се подвежда под общи интереси – и се налага (както винаги, на по-слабите).

Нито дума за „съюзни“ интереси! Значение за това имат продължаващата трудност на претопяването на националните интереси на страните-членки в общи и формулирането на последните, и очевидността на различията в интересите. Този подход дава голяма свобода на действие да се борави с позовавания на различни формулировки на различни интереси, като при случай ги обявяват за европейски или съюзни. Тежък аргумент в съюзния дискурс и налагането на съюзна дисциплина е и апелването към правила (въвеждани от и детайлно известни само на едната страна, „Брюксел“). Като обобщение на изложеното относно интересите ще подчертаем, че тенденцията, засега и донякъде успешно протичаща у нас, е именно подмяната на дело на националните интереси с над-национални, съответно програмиране на политиката. Спор няма, че интересите биват различни, твърде различни, но същевременно се споделят⁸ (общи) ценности – затова и зачестилото позоваване на тях.⁹ Никой не се изненадва, че всички озадачаващи или направо безпокоящи събития са следствие от действия, мотивирани/извеждани от станалите вече стереотипни национални, демократични, европейски ценности. Причина за политически или международни актове. На тях се основава, тях защитава външната политика и политиката на сигурност. При това тези ценности се провъзгласяват за общи, т.е. внушава се, че са общосподеляни. Значи – известни, възприети, разбрани (... всички разбират от политика, ...и ценности).

Ценност е термин, използван за обозначаване на човешкото, социално, икономическо, политическо и културно значение (оценка) на определени

---

⁸ Нашите политици на европейско поприще наведнъж и безусловно приеха общността на ценностите („цивилизационен избор“) – все пак не върви да питаш чии ценности, кои са тези ценности – остава и да си признаеш, че нямаш такива, или че „нашите ценности не съвпадат с Вашите“.

⁹ Например: „Нашите интереси и нашите ценности вървят ръка за ръка. Имаме интерес да утвърждаваме нашите ценности по света. В същото време нашите основни ценности са залегнали в нашите интереси.“, заявяват от Брюксел.

явления от действителността. **Ценностите** са важни и трайни убеждения или идеали относително масово споделяни за това какво е добро или лошо, желателно или нежелателно, правилно или неправилно, полезно или вредно и пр. В това е тяхната политическа полза и възможност за употреба. По същество всички обществените отношения могат да бъдат оценявани, като способите и критериите, на основание на които се произвеждат самите процедури на оценяване, са закрепени в общественото съзнание и култура като „субективни ценности“, които имат значението на общи насоки, на приоритети и ориентири за политическото поведение на човек, група, общество и пр. (Тодорова, 2012).

Собствено политическите ценности означават и въздигат по особеното си значение каквото и да е, отнесено към държавното управление или поведение, в чия полза или интерес е, кой получава изгодите или плаща цената; идеите отразяващи отношението на едни към потребностите/интересите на други.

Началото на възприемането в политическия дискурс на ценностите може да се отнесе далеч назад във времето, но ще се ограничим с „бремето на белия човек“ (Р. Киплинг), „Предопределената мисия на Америка“ (Manifest Destiny) и „американската изключителност“. Ценностите се срещат последователно в определенията на националната сигурност – официозни или от политическите реалисти още от края на 30-те години на XX век.

За политическите ценности са важни, тъй като помагат за вземане на по-правилни, на сложни или рисковани решения; нещо повече – да се определят конкретни стъпки и действия как да се постигне желаното. Обикновено се прави разлика между онова, което е добро като средство, и онова, което е добро като резултат. Но много неща, особено в политиката, са добри (или лоши), и като средство и като резултат.¹⁰ Както и интересите, така и ценностите подлежат на определено ранжиране (критериите, предпочитанията при оценка могат да бъдат конкретно-специфични, изцяло лични, групови или ведомствени) и биват естетически, етични, морални, доктринални, религиозни, идеологически, социални, политически и пр. като някои се считат за добродетелни или порочни, желателни и важни, общи и специфични.¹¹

И така, кой определя, по-точно – определя и формулира ценностите на нашата държава, респ. на нашата вътрешна и външна политика. Впечатлява, че още през 1991 г. в Конституцията са въведени конкретни общочовешки ценности (шест). В Актуализираната Стратегия за национална сигурност са потвърдени като наши и общоназованите демократични ценности.

¹⁰ Няма правило, но се приема, че с добри средства е по-вероятен добрия резултат.

¹¹ Важно е да се отбележи, че има съгласие, че са важна съставляваща на политическата култура – или на обществото като цяло. Типично е твърдението, например, че европейската култура се формира от, и на основата на европейските ценности (Мирски, 2004).

Таблица 4: Ценности

Конституция на Република България	Национална отбранителна стратегия	Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България
... Верността си към общочовешките ценности: свобода, мир, хуманизъм, равенство, справедливост, търпимост	18. ... Споделени демократични ценности.	1. Политиката на Република България в сферата на сигурността се изгражда върху ценностите на демокрацията, ... 18. ... Защита на ... демократичните ценности

Източник: Конституция на Република България, Национална отбранителна стратегия, Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България (2018).

Приема се, че стане ли дума за ценности, общото разбиране, общността надделява, всички се разбират. Всъщност, и все повече хората, групите, обществата влагат все по-различно съдържание в иначе еднакво изглеждащи и звучащи ценности, придават им различна важност – питайте кои да е хора от Белоградчик, Столипиново и БНТ-агитаторите какво разбират и как оценяват „хуманизъм“, „равенство“, „търпимост“; да не говорим за „върховенство на закона“ или „справедливост“. Разни интереси, разни ценности – различни понятия, не се разбират. Затова ценностите имат значително по-ограничена употреба в публичния дискурс у нас.

С понятието за европейски ценности – основни принципи за статута, структурата и отношенията в семейство, общество и държава, за политическите, икономическите, правните, културни и пр. норми, обхващащи преобладаващото мнозинство от населяващите континента – се определя нова (не- или над-национална) идентичност.

Кой и как определя общите, европейските, или като споделяни от страните-членки на ЕС и/или НАТО ценности. Както и при интересите, НАТО не се ангажира официално с посочване на конкретни ценности (те са по подразбиране). За ценностите, както и следва, ЕС е ясен и конкретен, на пръв поглед. Разбираемо, за прехода от „Европа на нациите“ към „Европа на гражданите“ е нужна нова идентичност – на обединена, единна и цялостна Европа в XXI век, значи и общоевропейски ценности (които ще се „реализират чрез институциите на ЕС“) (Европейски ценности и гражданско общество, 2008).

Таблица 5: Европейски ценности

Обща визия, общи действия: по-силна Европа /Глобална стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС/ /4/	Консолидиран текст на договора за Европейския Съюз /6/	Активно ангажиране, съвременна отбрана Стратегическа концепция за отбраната и сигурността на държавите-членки (НАТО) /8/	Общоприети основни ценности¹²
... Да защитаваме общите интереси на нашите граждани, както и нашите принципи и ценности.	Вдъхновени от културното, религиозното и хуманистичното наследство на Европа, от което са се развили универсалните ценности на ..., права на човешката личност, както и свободата, демокрацията, равенството и правовата държава.	2. Държавите-членки на НАТО формират уникална общност на ценности...	
Нашите интереси и нашите ценности вървят ръка за ръка. имаме интерес да утвърждаваме нашите ценности по света. в същото време нашите основни ценности са залегнали в нашите интереси.	чл. 2. Съюзът се основава на ценностите... общи за държавите-членки в общество, чиито характеристики са <i>плурализмът, недискриминацията, толерантността, справедливостта, солидарността и равенството между жените и мъжете.</i>	32. Двете организации имат в по-голямата си част общи страни-членки, а всички членове на двете организации споделят общи ценности.	

¹² Няма текст в признат международен акт, който да „заковава“ по формулировка и брой европейските ценности. Меродавна е Европейската конвенция за човешките права и свободи. Становище по въпроса имат множество (18 версии), затова по-долу се предлагат осем от най-често отстояваните.

Продължение

Мир и сигурност Благоденствие Демокрация Световен ред, основан на правила	Човешко достойнство Свобода Демокрация Равенство Върховенство на закона Човешките права		Мир Единство Сигурност Равенство Върховенство на закона Свобода Солидарност Човешки права

Всъщност използват се според обстоятелствата и целта на внушението определения, като: общочовешки (международни актове); общи и наши, демократични (актове на ЕС и НАТО); общоприети, основни, демократични, (лексика на и в ЕС и НАТО); традиционни, цивилизационни.¹³ За ЕС се е преценило като необходимо обособяването и прокламирането на две групи ценности – в международен план, като разбиране за световно споделяни ценности, респ. образа на ЕС и неговите политики (мир и сигурност, благоденствие, демокрация, световен ред, основан на правила) и в съюзен план (човешко достойнство, свобода, демокрация, равенство, върховенство на закона, човешките права) – общосподеляни от страните-членки, с еднакво значение за тях (доколко е реално и доколко пожелателно?). Затова в масов оборот се предлага, „отгоре-надолу“, комбинацията ценности като общоприети и основни „траен мир, единство, равенство, свобода, сигурност и солидарност“. Това е фасадното представяне и артикулиране на ценностите (Filmakers, 2016).

В коридорите на Брюксел и във взаимното общуване на институциите и администрацията на ЕС със страните-членки се наблюдава тенденцията оповестени ценности да се преподреждат по значение, „забравят за по-подходящ момент“, или фактически заместват от конструкти като приобщаването (inclusion), толерантността, справедливостта (justice), солидарността и недискриминацията). Проблемът е в това, че ценност изразена с една дума допуска, предполага множество значения (морално, икономическо, политическо,

¹³ „Евро-атлантически ценности“, за убедителност или изящество на изложението, е заместител на „европейски“ или „демократични“ с акцент – по много конкретни и специфични поводи; вариация в рамките на атлантизма; явен призив към атлантическо единство и съюзна дисциплина (НАТО), както и в двустранния контекст – отношения със САЩ; критиците наблягат освен на пропагандното значение и на непосредствено внушавано/налагано зависимо поведение, дори го вписват в неолибералната идеология и теория.

правно), различен прочит/разбиране.¹⁴ Преминаването от „единство в многообразието“ към „единство в еднообразието“ (федералистката obsesия на финансовия капитал и неолибералите) процедурно и административно-правно, съчетано със сивата политика, улеснява усвояването на средства от бюджета на Съюза, заглажда противоречията и крепи стабилността на управленческата пирамида. Но не решава, а отлага решаването на проблемите, на по-висока цена. Впрочем, тече битката за бюджета на ЕС, оформени засега са четири малки и две големи коалиции, а Еврокомисията пасува пред сблъсъка на националните интереси на страни членки.

Апелирането към ценности е подчертаване на общото, призив да се пренебрегнат различията, такова единство е вече свръх-ценност, а ценностите се налагат над интересите; сиреч ценностите на елита от една или група държави се импортират като ценности на елитите на присъдружни държави, а националните интереси се подчиняват на интересите на други. В информационното общество наблюдаваме нарастваща активност в използването на ценностите като средства на външната политика и за омайване на собственото население.

Легитимността е политико-правно понятие и означава положително отношение на жителите на дадена страна, на общественото мнение, на чуждестранни правителства и организации за действията като цяло на държавни органи; също и концепция за основите на политическия режим и неговите представители, които карат гражданите да приемат действията и заповедите им като законни и истинни, т.е. дава се и като оценка (положителна или отрицателна) на споменатите режими, правителства и техни еднократни или продължаващи действия (Българско училище за политика, 2007, с. 22).

Въобще легитимността произтича не от официалните закони и актове, а от *общественото одобрение* и *приемливост* надържавното управление, повтаряме – от управляваните. При равни други условия нормално протичащия политически процес (избирателен) произвежда и възпроизвежда легитимност (легитимността е едно от необходимите условия за стабилна държавна власт, основно доказателство за демократичната състоятелност на държавата). Затова въпросът за легитимността обикновено възниква при смяната на правителството (политическия режим) в резултат на революция или преврат (вкл. под външно въздействие/участие) – политическата принуда винаги е била ефективното решение на проблема.

---

¹⁴ Думи като демокрация, справедливост, върховенство на закона, човешки права, корупция имат за жителите на Австрия и България различно значение; толерантност (към т. нар. бежанци) в Гърция и Полша се разбират различно. Ами нали и ние и Турция сме за мир?

Разпространената днес концепция за легитимната власт включва няколко измерения на легитимността¹⁵: 1) легалността, т.е. доколко държавната власт се упражнява според установените закони и правила; 2) според това до каква степен властта произтича от законен и валиден източник; 3) публичната легитимация на управлението (пряка демокрация) – публично одобрение на управляваните граждани за властта чрез действия, потвърждаващи тяхната подкрепа, и в признаването на властта от други легитимни авторитети. За последните 100 години в повечето случаи спорна легитимност е вменявана не толкова поради посочените правни обстоятелства, а главно заради определено – неприемливо за обвиняващото поведение/дейност на друг субект.

От значение за легитимността е приложението на принципа за народния суверенитет, т.е. начина на формирането на властта, както и нейния източник. Тук ще отнесем и избирателното право, формирането на органите за управление, техните действия. Затова легитимността изисква всяка власт да се конструира по съответния ред¹⁶, по който има общо съгласие в обществото. Този ред освен сбор от формални правни правила съдържа и общодемократични и общоморални компоненти.

В международните отношения исторически признаването/оценката на легитимността се е обвързвала с дипломатическото признание и/или сключването на различни международни споразумения – признаването на дадена държава като пълноправен субект (Hurd, 1999). Твърде често това е решаващото за външното признание за легитимност (никой преди Втората световна война не е оспорвал легитимността на нацистка Германия или фашистка Италия; превратът у нас от юни 1923 г. не е предизвикал съмнения в Обществото на народите относно легитимността на установеното правителство и политики; в наши дни ще посочим случаите с нелегитимността на режима на Асад, президента на Венецуела или легитимността на режима в Киев и пр.).

---

¹⁵ Според Макс Вебер във всички човешки общества в историята откриваме три основни типа легитимност: рационалната легитимност – основава се на писани закони и правила, според които действат управляващите и които гражданите следват (пример за режим, основан на този тип легитимност, е представителната демокрация); традиционната легитимност се проявява, когато дадени традиции се приемат за неприкосновени; харизматичната легитимност, произтичаща от подкрепата/предаността към дадена харизматична личност.

¹⁶ Разделението на властите има отношение към легитимността – то е едно от нейните основания (тя не може да се отъждествява само с формално-юридическо изразяване на народния суверенитет). Като съвкупност от ценностите на демокрацията и на правото се проявява в областта на властта. Власт, която не е създадена съобразно нормите на обособяването на отделните части на властта, не може да бъде легитимна, дори и да са изразени формалните признаци за волеизявяването на народа (?).

В международните отношения въпросът за легитимността започна да се повдига в началото на XXI век („Арабска пролет“, Ирак, Сирия, Венецуела). Обвързан е с human security-human rights и R2P (responsibility to protect) – резолюция на Общото събрание на ООН, фактически оправдаваща т. нар. „хуманитарни интервенции“. Наблюдаваните прецеденти позволяват следните обобщения: оценката за нечия нелегитимност е насочена към суверенна държава; твърдение, което може да се и да не се подкрепи с организирани/стимулирани антиправителствени протести; активно медийно осигуряване, демонизиране на обекта; причината е еднократно или продължаващо действие на упрекувания в ущърб на интересите на упрекувания; като следствие е и интервенцията – и желана смяна на режима.

Досега политико-правната доктрина не се е занимавала със степента на легитимност на почти 200-те държави по света, класирането им по легитимност (ами Бруней или Саудитска Арабия?), но що е време... – защо да не стане. Всъщност за теорията нечия легитимност или нелегитимност не е проблем. Проблемът се създава в политическите отношения на международно равнище¹⁷ – като полемика, като оправдание на определени действия, като отрицание на международно-правовия ред.

Може да се обобщи, че теоретически легитимността е принцип, сравнително ново, обобщено и донякъде абстрактно правило, респ. изискване за конструиране и най-вече упражняването на демократичната политическа власт. Така нейното разбиране е свързано както с правото, така и с модерната демокрация, с модерното устройство на политическите системи („моделите“ на такова устройство, засега, или не са приложими, или не са привлекателни, например, „упражняването на демократичната политическа власт“ в България, Германия, Словения, Унгария).

Не може да се пренебрегне привличането на понятия и категории на обществените науки в арсенала на пропагандата, на информационната и на хибридната война. Оттук смисловата нееднозначност в публичния, а и в академичния дискурс.

Заклучение

Движението на изложението от интереси през ценности към легитимност е нарастване на субективното за сметка на обективното. Историческата практика свидетелства, че последователното все по-активно използване в политическия дискурс, на високо равнище, на:

---

¹⁷ Някое наше правителство през последните години да е упрекувано като нелегитимно – отвън или отвътре; или приватизацията, например? Съобразяване и у нас винаги всичко е легитимно.

- позоваването на европейски интереси всъщност цели подчиняване на националните интереси на интересите на основните международни фактори;
- с европейските ценности се спекулира в името на неолиберални проекти, вкл. на федерация на европейските държави;
- оценки за нелегитимност (labelling) се дават от имащите превъзходство на силата (дори Д. Тръмп не обяви Китай или Северна Корея за нелегитимни);
- оценките за нелегитимност спомагат за политическа и икономическа експанзия.

В началото на политиката е словото – може и така да се перефразира. Понятия и категории на политическата наука се компрометират от практиката, в т.ч. и заради възможността да се манипулира тяхното съдържание и значение. Но това вече е друга тема.

Използвана литература

- Активно ангажиране, съвременна отбрана. (2010). Стратегическа концепция за отбраната и сигурността на държавите-членки на Организацията на Северноатлантическия договор, приета от държавните и правителствените ръководители в Лисабон. (Aktivno angazhirane, savremenna obrana, 2010, Strategicheska kontseptsia za obranata i sigurnostta na darzhavite-chlenki na Organizatsiata na Severnoatlanticheskia dogovor, prieta ot darzhavnite i pravitelstvenite rakovoditeli v Lisabon), available at: https://www.mod.bg/bg/doc/programi/20101208_NSC_BG.pdf
- Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България. // ДВ, бр. 26 от 23.03.2018. (Aktualizirana strategia za natsionalna sigurnost na Republika Bulgaria. // DV, br. 26 ot 23.03.2018).
- Българско училище за политика. (2007). Кратък политически речник на термините. (Balgarsko uchilishte za politika, 2007, Kratak politicheski rechnik na terminite), available at: http://web.archive.org/web/20090213153044/http://schoolofpolitics.org/blog/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=5
- Европейска служба за външна дейност. (2016). Обща визия, общи действия: по-силна Европа (Глобална стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС). (Evropeyska sluzhba za vanshna deynost, 2016, Obshta vizia, obshti deystvia: po-silna Evropa (Globalna strategia za vanshnata politika i politikata na sigurnost na ES)), available at: http://publications.europa.eu/resource/cellar/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1.0010.03/DOC_2

- Европейски ценности и гражданско общество. (2008). Изд. Фондация „Жан Жорес“, София. (Evropeyski tsennost I grazhdansko obshtestvo, 2008, Izd. Fondatsia “Zhan Zhores“, Sofia).
- Йорданова, Ц. (2014). Медиите и прозрачността в международната политика, Дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“, СУ „Св. Климент Охридски“, София. (Yordanova, Ts., 2014, Mediite I prozrachnostta v mezh-dunarodnatapolitika, Disertatsionentrud za pridobivanena ONS “doktor”, SU „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia), available at:http://store.aip-bg.org/ati_journ/resources/Media_and_Transparency_in_International_Politics.pdf
- Консолидиран текст на договора за Европейския Съюз. // Официален вестник на Европейския съюз С 326/13 от 26.10.2012. (Konsolidiran tekst na dogovora za Evropeyskia Sayuz. // Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz S 326/13 ot 26.10.2012)
- Конституция на Република България. // ДВ, бр. 56 от 13.07.1991. (Konstitutsia na Republika Bulgaria. // DV, br. 56 ot 13.07.1991).
- Мирски, Х. (2004). Демократични ценности (Политическо есе) (Mirski, H., 2004, Demokratichnitsennosti (politichesko esе)[online], available at: <http://welovewords.com/documents/diemokraticхни-tsiennosti-politichiesko-iesie>
- Националната отбранителна стратегия. (2016). (Natsionalnata otbranitelna strategia, 2016), available at: https://www.mod.bg/bg/doc/strategicheski/20160419_Natsioanalna_otbranitelna_strategia_RMS_283_18.04.2016.pdf
- Тодорова, Б. (2012). Ценности и ценностна система на индивида като фактори за познание и творчество, Научни трудове на Русенския университет, т. 51, серия 6.2, с. 99-104. (Todorova, B, 2012, Tsennosti I tsennostna Sistema naindividakatofaktori za poznanie I tvorchestvo, Nauchnitrudovena-Rusenskiuniversitet, t. 51, seria 6.2, s. 99-104), available at: <http://conf.uniruse.bg/bg/docs/cp12/6.2/6.2-16.pdf>
- Чомски, Н. (1994). Медиите под контрол. Забележителните постижения на пропагандата, Изд. Агата, София. (Chomski, N., 1994, Mediite pod control. Zabelezhitelnipostizhenianapropagandata, izd. Agata, Sofia), available at: <http://www.savanne.ch/svoboda/anarchy/theory/media.html>);
- Filmmakers. (2016). Европейските ценности са наши ценности (Filmmakers, 2016, Evropeyskitetsennostisa nashi tsennosti), [online], available at: <https://www.filmmakersbg.org/bg/proekti/evropeiskite-cennosti-sa-nashi-cennosti.html>
- Hurd, I. (1999). Legitimacy and Authority in International Politics, International Organisation, Vol. 53, Issue 2, pp. 379-408. DOI: <https://doi.org/10.1162/002081899550913>

**IDEOLOGIZED POLITICS – CHANGE AND RESTRUCTURING
OF SOCIETAL CONSCIOUSNESS: FROM NATIONAL
TO SUPRA-NATIONAL**

Prof. Georgy Genov, PhD
Department of International Relations
Faculty of International Economics and Politics
University of National and World Economy
e-mail: dirgenov@unwe.bg

Abstract

The political activity at grass-roots level most often is perceived as verbal communications. Predominant part in the public and official discourse is due to ideology-burdened terms for „national (and alliance) interests”, „values (universal, democratic, European, euro-atlantic)” and „legitimacy”. For a third decade societal, group and individual consciousness is subjected to constant coordinated, institutionalized impact under the motto of „civilisational choice” aiming at a change of national identity (from Bulgarian into European, „European citizens”), substitution of traditional values for „European” (essentially neo-liberal). In fact a substitution of national interests with others, partially or entirely alien ones. The flow of the narrative interests-values-legitimacy marks the enlargement of subjective on behalf of the onjective.

Key words: politics, ideology, national interests, values, legitimacy

JEL: F50, F52, F59, F56, K10